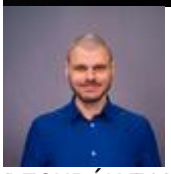
„Ha újra elvisznek minket, vigyáztok a lányunkra?” – megrázó történetek 1956-ról

DZSUBÁK TAMÁS

2026.10.30. 15:09

Mennyire volt jelen az antiszemitizmus az 1956-os forradalom idején, és mennyire megbízhatók a korszakból fennmaradt személyes visszaemlékezések? Ezek a kérdések álltak Eörsi László történész 1956 és az antiszemitizmus című, a Raoul Wallenberg Egyesület kiadásában megjelent könyvének szerdai bemutatóján kialakult vita középpontjában. A nagy érdeklődés mellett megrendezett eseményen Kovács András, a CEU professzora beszélgetett a szerzővel, majd a közönség soraiból többen saját családjuk történetét is megosztották.

Nagy érdeklődés mellett mutatták be 2026. október 28-án Eörsi László 1956 és az antiszemitizmus című kötetét a budapesti FUGA-ban. A Raoul Wallenberg Egyesület kiadásában, a Wallenberg Füzetek sorozat huszonharmadik részeként

megjelent könyv a forradalom idején történt antiszemita megnyilvánulásokat és atrocitásokat vizsgálja.

A rendezvényt Sebes József, az egyesület elnöke nyitotta meg, aki felidézte, hogy a bemutatót Eörsi kitüntetése miatt kellett elhalasztani. A történész október 21-én vehette át a Magyar Érdemrend tisztikeresztjét az 1956-os forradalom kutatásáért, különösen Király Béla életútját feldolgozó nagymonográfiájáért. A közönség nagy tapssal gratulált a szerzőnek.

Sebes József 2026. október 28-án

Fotó: Kertész Renáta / Index

Eörsi beszélgetőtársa Kovács András, a CEU professzora volt, aki már a bevezetőjében hangsúlyozta, hogy 1956-nak több története létezik.

- Az egyik a politikai korszakok által alakított hivatalos történet,
- a másik a személyes emlékezeté,
- a harmadik pedig a történettudományé, amely a rendelkezésre álló források alapján próbálja rekonstruálni az eseményeket.

„Nincs olyan, hogy objektív történelem, de az viszont létezik, hogyan kell úgy történelmet írni, hogy az, ami le van írva, szakmai kritériumok alapján megvitatható legyen. Úgy kell érvelni, hogy az bizonyító forrásokra épüljön, és olyan logikai magyarázatot kell adni ezeknek a forrásoknak az összefüggéseiről,

amelyet mások is megértenek, és ha nem értenek vele egyet, kritizálni is tudják” – fogalmazott.

> **EÖRSI KÖNYVÉBEN 142 ESETET ISMERTET, AMELYEK KÖZÜL 106 ÜGYBEN ÁLLNAK RENDELKEZÉSRE DOKUMENTUMOK. A KUTATÁS JELENTŐS RÉSZBEN AZ 1956-OS FORRADALOM LEVERÉSE UTÁN KELETKEZETT PERIRATOKRA, TANÚVALLOMÁSOKRA ÉS IGAZSÁGÜGYI DOKUMENTUMOKRA ÉPÜL.**

Kovács András szerint azonban szembetűnő a különbség a személyes visszaemlékezések és a dokumentumok alapján rekonstruálható események között. Arra volt kíváncsi, mi magyarázhatja ezt az eltérést.

Miért bízhatunk a megtorlás periratain?

A beszélgetés egyik központi kérdése a Kádár-korszak igazságszolgáltatása során keletkezett dokumentumok hitelessége volt. Kovács András arra volt kíváncsi, miért tekinti Eörsi megbízható forrásnak azokat az iratokat, amelyek politikailag befolyásolt eljárások során keletkeztek. Felvetette annak lehetőségét is, hogy az antiszemita megnyilvánulások háttérbe szorulását politikai megfontolások befolyásolhatták.

Eörsi szerint azonban különbséget kell tenni a nyomozati munka és a nyilvánosságnak szánt kommunista propaganda között.

> *„Az a tapasztalatom, hogy a peranyagok általában leírják a frankót. Alapvetően, bármilyen furcsa is kijelenteni, lelkiismeretes és tárgyszerű nyomozások folytak. Más kérdés, hogy mit adtak utána a nyilvánosságnak, mi került nyilvánosságra. Az már sokszor egészen távol állt az igazságtól*

– mondta a történész, aki szerint a Kádár-rendszer kezdetben tudatosan igyekezett az 1956-os forradalmat az 1919 utáni fehérterrorral összemosni. Kutatásai során ugyanakkor több olyan esetet is talált, amelyeknek korábban antiszemita indítékot tulajdonítottak, a periratok azonban más összefüggésekre világítottak rá. Példaként a miskolci és a hajdúnánási lincseléseket említette, amelyeknél szerinte elsősorban az államvédelmi szervekkel szembeni gyűlölet vezetett az erőszakhoz.

Miért szorulhattak háttérbe az antiszemita cselekmények?

Kovács András egy további lehetőséget is felvetett: elképzelhetőnek tartotta, hogy a kommunista hatalom egy idő után tudatosan visszafogta az antiszemita cselekmények hangsúlyozását, mert attól tarthatott, hogy ezzel akaratlanul is igazolná a szélsőjobboldali értelmezéseket. Ezek szerint a forradalom valójában a zsidóként azonosított kommunista vezetők ellen irányult, és ezért a zsidóellenes erőszakot is igazolni lehetne. Kovács hangsúlyozta, hogy ez nem a saját álláspontja, csupán arra kíváncsi, felmerülhetett-e ilyen szempont a korabeli politikai vezetésben és az igazságszolgáltatásban.

Eörsi szerint az ilyen értelmezéseknek nincs történeti alapjuk. Emlékeztetett arra, hogy a zsidóság jelentős része maga is részt vett a forradalomban, és a fegyveres felkelőcsoportok között is voltak zsidó származású vezetők.

Eörsi László 2026. október 28-án
Fotó: Kertész Renáta / Index

Kovács azonban tovább feszegette a kérdést. Szerinte az is elképzelhető, hogy a nyomozók és bírák számára annyira megszokottnak számított az antiszemita beszéd, hogy az ilyen kijelentéseket nem mindig tekintették külön vizsgálandó cselekménynek.

Eörsi elismerte, hogy a bíróságok gyakorlata ebben a kérdésben nem volt egységes. Előfordult, hogy antiszemita kijelentések miatt izgatás címén indítottak eljárást, más esetekben viszont hasonló megnyilvánulások nem kaptak különösebb hangsúlyt. A történész ugyanakkor fontosnak tartotta leszögezni:

> *„Semmilyen olyan program nem volt, amely az antiszemitizmust elősegítette volna, és semmilyen társadalmi szervezet nem alakult antiszemita céllal. Fontosnak tartom, hogy éles különbséget húzzunk a forradalom eszmeisége és az antiszemita jelenségek között. Természetesen nem lehet azt mondani, hogy egyáltalán nem volt antiszemitizmus, mert voltak ilyen megnyilvánulások, de ezeket erőteljesen elhatárolnám az 1956-os forradalom eszmeiségétől.*

Eörsi szerint a forradalom idején több alkalommal maguk a résztvevők léptek fel az antiszemita kijelentésekkel szemben.

A közönség is bekapcsolódott

A könyvbemutató egyik legemlékezetesebb része akkor kezdődött, amikor a közönség is lehetőséget kapott a hozzászólásra. A történészek színpadi beszélgetése személyes és családi emlékekkel egészült ki, amelyek új megvilágításba helyezték az addig elhangzottakat. Az egyik hozzászóló arról beszélt, hogy édesapja számára a forradalom néhány nappal október 23. után egészen más jelentést kapott, amikor megjelentek az antiszemita kijelentések. Szerinte a forradalom nagyságából semmit nem vesz el, ha annak árnyoldalairól is beszélünk.

„Van egy olyan narratíva, hogy a szép, nagy történelmi eseményeket tisztán kell megőrizni az emberek emlékezetében. Pedig 1848-ban is voltak olyan jelenségek, amelyekről sokáig nem beszéltünk. Ez nem vesz el a forradalom szépségéből, nagyságából és nemes eszméiből semmit, de kétségtelenül árnyalja a képet. 1956-tal ugyanez a helyzet. Szabadságharc, függetlenség, Rákosi-ellenesség, de azért volt antiszemitizmus is.”

Egy másik résztvevő, aki 1956-ban nyolcéves volt, még személyesebb emléket osztott meg. Elmondta, hogy egyik osztálytársának szülei felkeresték az ő családját, mert attól tartottak, hogy a zsidóüldözések megismétlődhetnek.

> *„A szüleimhez feljöttek az egyik kis osztálytársam szülei, és megkérdezték, hogy ha őket újra elviszik, akkor gondjukba vennék-e a lányukat. A szüleim azt mondták, hogy nem fogják őket elvinni, de ha mégis megtörténne, akkor az osztálytársamat velem együtt fogják felnevelni.*

A hozzászóló szülei korábban maguk is részt vettek a zsidóüldözöttek mentésében.

Eörsi a személyes történetekre reagálva elismerte, hogy a szóbeli antiszemitizmus jelen volt a forradalom idején. Hangsúlyozta ugyanakkor, hogy a történésznek különbséget kell tennie a dokumentálható események és a később kialakult vagy továbbadott elbeszélések között.

> *„Pontosan erről szól a történet, hogy volt antiszemitizmus. Persze, verbális antiszemitizmus volt, és erről sok zsidó származású ember visszaemlékezéséből tudunk. Ugyanakkor rengeteg olyan állítással találkoztam, amely nagyon eltúlzottnak bizonyult. Nem vitás, hogy sokan elszenvedték ezeket a támadásokat, de a tények szintjén úgy tűnik, hogy sok túlzás is elterjedt.*

A történész szerint a súlyos bántalmazásoknak és emberöléseknek rendszerint nyomuk maradt a hatósági iratokban, ezért az ilyen cselekményekről szóló beszámolókat ezekkel is össze kell vetni.

Kovács András ugyanakkor más szempontból közelítette meg a személyes emlékezet jelentőségét. Felidézte azokat a korábbi kutatásokat, amelyekben a második világháború után született zsidó generáció tagjait kérdezték családi történeteikről. A professzor szerint az interjúk jelentős részében az 1956-tal kapcsolatos félelmek is megjelentek.

Eörsi László és Kovács András 2026. október 28-án

Fotó: Kertész Renáta / Index

„A mi interjúinkból egyértelműen az derül ki, hogy volt egy helyzet, amelyben senki nem értette pontosan, mi történik, mert nagyon gyorsan zajlottak az események, és rengeteg különféle hír terjedt. Az emberek megalkottak maguknak egy magyarázó történetet, mert a bizonytalanság olyan pszichológiai feszültséget okozott, amelyből valahogyan ki kellett kerülniük. Ezt a magyarázó történetet pedig meghatározta a kontextus, amelybe az eseményeket helyezték: a holokauszt élménye."

A professzor szerint ez magyarázhatja azt is, hogy 1956-ban sok zsidó család akkor is az ország elhagyása mellett döntött, ha közvetlenül nem érte őket erőszak. Attól tartottak, hogy a rend összeomlása után ismét elszabadulhat az antiszemitizmus.

Antiszemita volt-e az 1956-os forradalom?

A közönségből egy másik hozzászóló arra hívta fel a figyelmet, hogy az antiszemitizmus 1956 előtt és után is jelen volt a magyar társadalomban. Szerinte ezért nem az a döntő kérdés, hogy történtek-e antiszemita megnyilvánulások a forradalom idején, hanem az, hogy maguk a forradalmi

szervezetek és vezetők képviseltek-e antiszemita politikát. Álláspontja szerint a forradalmi bizottságok és a munkástanácsok vezetőinek többsége nem volt antiszemita, sőt gyakran igyekeztek megakadályozni az ilyen cselekményeket.

A hozzászóló azt is megkérdezte Eörsitől, hogy a hajdúnánásihoz hasonló, csoportos antiszemita megmozdulásokat talált-e kutatásai során. Eörsi válaszában Füzesabonyt említette, ahol szerinte veszélyes antiszemita helyzet alakult ki, valamint a Nyírséget, ahol több településen is történtek zsidóellenes megnyilvánulások. Ezek azonban kutatásai szerint többnyire szóbeli támadások voltak, bár bizonyos esetekben az érintettek eltávolítására is törekedtek.

A történész hangsúlyozta, hogy az ilyen eseteket nem lehet tagadni, de azok mértékét és jelentőségét is vizsgálni kell.

A beszélgetés során a Köztársaság téri lincselések is előkerültek. Egy hozzászóló azt kifogásolta, hogy a forradalomra emlékezve gyakran kizárólag a hősökről beszélnek, miközben a meglincselt áldozatok háttérbe szorulnak. Eörsi ezzel vitatkozott. Elmondta, hogy munkáiban rendszeresen foglalkozik a Köztársaság téren történtekkel, és visszautasította azt az értelmezést, amely az 1956-os forradalmat a nyilasok vagy a Horthy-rendszer híveinek mozgalmaként igyekszik bemutatni. Szerinte a felkelők túlnyomó többsége nem kívánta visszaállítani a háború előtti politikai rendszert.

A könyvbemutató végére a személyes visszaemlékezések és a történeti kutatások közötti különbségek is kirajzolódtak. A közönség hozzászólásai pedig különösen emlékezetessé tették az estét.

(Borítókép: Eörsi László és Kovács András az 1956 és az antiszemitizmus című, a Raoul Wallenberg Egyesület kiadásában megjelent könyvének szerdai bemutatóján. Fotó: Kertész Renáta / Index)